

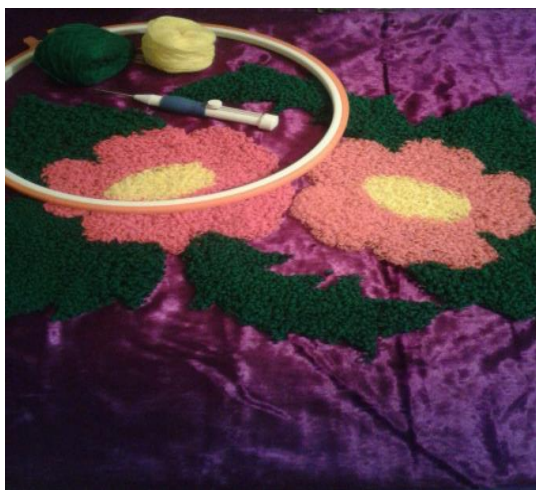
KASHTACHILIK SAN'ATINI O'QUVCHILARGA O'RGATISH TEHNOLOGIYASI

*NamDPI, Texnologik ta'lim yo'nalishi talabasi
Adashaliyeva Zarnigor Sobirjon qizi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda milliy qadriyatlarimizni tiklash, san'atni qadrlash, o'zbek amaliy bezak san'atida o'zbekonalikni targ'ib qilish, liboslarimiz va sarpolarimizda milliy bezaklardan foydalanish haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Milliy hunarmandchilik, xalq hunarmandchiligi, kashtado'zlik, kashtado'zlik san'ati, amaliy bezak, hunarmandchilik, dekorativ kashtalar,

O'rta Osiyoda, ayniqsa, o'zbek, turkman, tojik, ayollari o'rtasida gazlamaga ishlov berish bo'yicha xalq hunarmandchiligi keng tarqalgan bo'lib, uning zardo'zlik, ilmado'zlik, yo'rmado'zlik, zamindo'zlik kashtachilik va so'zanalik, gilamchilik va boshqa sohalari rivojlangan. Honadonlardagi har bir qiz bolalarga tikish bichish, ya'ni kashta alohida o'rgatilgan, har bir qiz buni bilishi lozim bo'lgan. Qizlar tug'ilganda onalari tomonidan qizlariga bisot tayyorlash kerak bo'lgani uchun, qizlar o'z sarpolarini o'z qo'llari bilan tayyorlaganlar. Ular kiyimlar, so'zanalalar, kirpech, dorpech, choyshab, choynak yopgich va turli hildagi uy ro'zg'or buyumlarini bezashda turli joylarida dekorativ kashtalarda bir necha chok turlaridan foydalanilgan. Masalan, Nurota, Buxoro, Samarqandda gazlamaga ishlov berish bo'yicha xalq hunarmandchilik

1-rasm.Kashtadan namuna

mahsulotlari ko'proq yo'rma chok bilan, Shahrisabzda yo'rma kandaxayol, iroqi, Toshkentda esa ko'proq bosma chok bilan tikilgan.

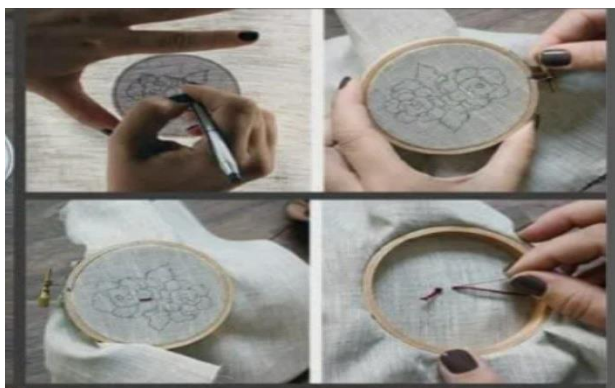
Hunarmandchilik tobora rivojlanib, takomillashib, turli ixrisosliklarga ajralib ketgan. Masalan, kulolchilik, duradgorlik, binokorlik, misgarlik, temirchilik, ko'nchilik, toshtaroshlik, o'ymakorlik, kashtado'zlik, zargarlik, zardo'zlik va hokazo. Bugungi kunda O'zbekistonda hunarmandlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan buyumlar va mahsulotlar yo'nalishlari 34 taga

yetdi.

XX asrning boshlarida kelib mashinalashtirilgan ishlab chiqarish keng yo'lga qoyilishi 43 nomdagi hunarmandchilik mahsulotlarining turi, tarkibi va ishlab chiqarish

hajmi keskin kamaydi. 20 asr oxiri va 21 asr boshlariga kelib yirik sanoatlashtirilgan ishlab chiqarish qaror topgan bo'lsada, hunarmandchilikning mavqei saqlanib qoldi (1-rasm.).

2-rasm. Kashta tikish jarayoni

Kashtado'zlikning ko'plab turlari mavjud bo'lib, o'zbek kashtado'zligida do'ppi alohida ahamiyatga ega, Shahrizabzning gilam do'ppisi, Buxoroning zar do'ppisi, Namanganning chust, iroqi, duxoba va boshqa do'ppilari O'rta Osiyoda xalqlari orasida keng tarqalgan, bular orasida eng mashhuri chust do'ppisi hisoblanadi. Bundan tashqari kashtachilik

milliy liboslarimizda ham ko'p uchraydi, ayniqsa, kelinlik liboslarini busiz tasavvur qilish qiyin. Uy ro'zg'or buyumlarimizda ham kashtaning turli turlarini uchratamiz. Kashtalarda, asosan, kelinlik liboslarida anor va olma tasviri, yostiqlik, joynamoz, choynak yopgich va belbog'larimizda o'smliksimon tasvirlar, shox, gulband, guldastalar ko'p uchraydi (2-rasm).

Kashta fosiya – chizilgan, tortilgan degan ma'nolarni anglatib, amaliy san'atning keng tarqalgan turi hisoblanadi. Ilma kashta, kashta turlaridan biri bo'lib, asosan, matolarga, chit, surp, shoyi, baxmal, bo'z, satinga tikiladi.

Unda o'smliksimon shakllar, naqshlar, ramziy ma'nodagi meva va hayvon tasvirlari, yozuvlar, kishilarning qiyofalari, obidalar, gul tasvirlari tushiriladi. Avvalo matoga gul, tasvir, naqsh tushirib, uni o'zining ish quroli bo'lgan chambarakka mahkamlanadi, kashta tikiladigan

3-rasm. Kerakli asboblari

4-rasm. Maxsus igna va iplar

5-rasm. Kashta tikish jarayoni

gazlamani chambarakka tortishda uning kichik gardishini qo'yilib, gazlamani rostlab katta gardishni uning ustiga qo'yib, mahkamlanadi va gazlama tarang tortib qo'yiladi, chambarak , gazlamani tortib reja qilgan tasvirni tikish jarayonida mato siljib ketmasligi uchun kerak bo'ladi. Chambaraklar asosan yog'ochdan yasaladi, u doira, kvadrat, to'g'ri to'rtburchak, shaklida bo'ladi. Chambaraklarni matoning kengligi, tasvirning hajmiga qarab tanlanadi.

Kashtachilikda ip va igna kashta tikiladigan matoning qalinligiga mos qilib tanlanadi. Baxmal kashtaning maxsus ignalari mavjud bo'lib, ular 20, 11, 10 va h.k raqamli bo'ladi. Chambarak matoga qarab tanlangani kabi, igna va ip ham matoga moslanadi, igna uzunligi, kashta iplari tasvirning yaqqolroq namoyon bo'lishiga yordam beradi (4-rasm), Ip qalinligi igna o'lchoviga qarab tanlanadi va ipni uzmaganda holda ignadan o'tkaziladi, igna matoga chizilgan chizma bo'ylab sanchiladi, ip izlarini qoladi va shu tarzda davom etiladi.

Kashta tikilayotganda buyum qulay joyga o'rnatiladi, yirik buyumlar, so'zana, palak, choyshab va boshqalar bir nechta taxtaga ajratilib, kashta tikilgach, qaytib birlashtirib tikiladi. Tayyor bo'lgan buyum chambarakdan bo'shatiladi, keraksiz iplardan tozalanadi. Gazlamaga ishlov beriladi, ya'ni qirg'oqlari tikiladi. Xulosa shuki umumta'lim maktab o'quvchilariga texnologiya mashg'ulotlarida xalq hunarmaddchiliklagini, milliy qadriyatlarimizni, san'atni qadrlash, o'zbek amaliy bezak san'atida o'zbekonalikni targ'ib qilish, liboslarimiz va sarpolarimizda milliy bezaklardan foydalanishni o'rgatish bilan birga, baxmal kashta turini mukammal o'rganish uchun xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'.Toxirov va boshqalar. Texnologiya. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8- sinf o'quvchilari uchun darslik. Toshkent. 2019 yil
2. Z.Sattorova va boshqalar. Texnologiya. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 9-sinf o'quvchilari uchun darslik. Toshkent. 2019 yil
3. A.M.Matkarimov. Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash. O'quv qo'llanma. «Usmon Nosir media» Namangan – 2022

